

Η "ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ"

ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ

(Από τὸν Θυμελικὸν Θίασον — Εἰς τὸ Ὠδεῖον τοῦ Ἡρώδου)

Εἶναι ἀκαταπύνητος ὁ κ. Λίνος Καρζῆς καὶ πείσμων εἰς τὴν προσπάθειάν του περὶ τὸ ἀρχαῖον θέατρον. Εἶναι διὰ τοῦτο ἀξίος τιμῆς. Καὶ ἡ στήλη αὐτὴ δὲν τοῦ τὴν ἠρνήθη, ὅσον καὶ ἂν τοῦ ἠρνήθη συχνὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔγραφε διὰ τὰς ἀτυχίας, δὲν παρεγνώρισε ποτὲ τὴν ἐνδειαν τῶν μέσων — ἐμψύχων καὶ ἀψύχων — ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐπάλλαισε πάντοτε ὁ κ. Καρζῆς, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθῶν νὰ τὴν νικήσῃ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐστάθη εὐτυχέστερος. Ἐξησφάλισε τὴν συνεργασίαν τῆς κ. Κυβέλης, μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐξώρμησε διὰ νὰ κατακτήσῃ ὅ,τι πρώτην φορὰν ἐπιχειρεῖ νὰ ὑποτάξῃ καλλιτεχνικῶς — τὴν ἀρχαίαν κωμωδίαν.

Τὸ ἐπέτυχε; Τὸ πείραμα ἦτο ἐλ-

κυστικόν, διότι ἦτο δύσκολον. Ἄν ὑπάρχῃ κάποια παράδοσις ἐρμηνείας ἀρχαίου δράματος εἰς τὴν Ἑλλάδα — παράδοσις διάτρητος ἀπὸ τὰ χάρματα καὶ τὰς πολλὰς ἀτυχίας — εἰς τὴν κωμωδίαν οὐσιαστικῶς δὲν ὑπάρχει καμμία. Τπάρχουν εἰς τὰ νεώτερα χρόνια κάποιες, ἐρασιτεχνικῆς μᾶλλον, προσπάθειες τοῦ κ. Κουν μετὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Κολλεγίου καὶ μετὰ τὴν Λαϊκὴν Σκηνὴν, πού κρῖμα εἶναι διότι δὲν εἶχαν συνέχειαν, κάποια ἀπόπειρα τοῦ κ. Λογοθετίδη, ἂν δὲν ἀπατώμαι, καὶ μία φοβερά «προϊστορία» μετὰ τὴν ἰδίαν τὴν «Λυσιστράτην», ἡ ὁποία ὅμως δὲν κατώρθωσε ποτὲ νὰ δῇ ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἀστυνομίας Ἡθῶν. Ἡ σημερινὴ προσπάθεια τοῦ κ. Καρζῆ ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπον καὶ

μῖαν ἀποκατάστασιν τῆς δεινῶς κακοποιηθείσης ἀριστοφανείου κωμωδίας.

Ἀλλὰ καθυστερῶ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα. Θὰ ἐπρεπε ἴσως νὰ τὴν καθυστερήσω πολὺ διὰ νὰ τὴν ἀναπτύξω, μετὰ κάποιο πλάτος πού δὲν τὸ διαθέτω, διὰτὶ ἡ ἀπάντησις, ἡ ὁποιαδήποτε ἀπάντησις, θὰ ἦτο περισσότερο ἀδικος παρὰ δικαία εἰς τὴν συνοπτικότητά της. Διότι ἂν γράψω ὅτι ἡ παράστασις τῆς «Λυσιστράτης» ὑπῆρξεν, ὅπως ἦτο κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀτυχής, θὰ ἐπρεπε νὰ διαθέτω πρόχειρον κάποιο πρότυπον συγκρίσεως, ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἐπρεπε νὰ ὑπῆρχε κάποια ἐπὶ τοῦ προκειμένου θεωρητικὴ προπαρασκευὴ περὶ τὴν σύγχρονον ἐρμηνείαν τῆς ἀττικῆς κωμωδίας, διὰ νὰ καταστή ἀντιληπτὸν πού ὁ κ. Καρζῆς ὑστέρησε καὶ πού ἠτύχησεν.

Ἐν τούτοις, ὅσον καὶ ἂν λείπουν τὰ πρότυπα, καὶ ἡ πείρα δὲν γίνεται βοηθός, δύσκολον δὲν εἶναι νὰ ἀνιχνεύθωμ ὅ,τι λόγοι τῆς ἀποτυχίας δι' ὅσους τοῦλάχιστον θέλουν νὰ βλέπουν πέραν ἀπὸ τὴν μεταφορὰν τοῦ κειμένου εἰς τὴν σύγχρονον σκηνήν, καὶ τὴν αἰσθητικὴν δικαίωσιν τῆς παλαιᾶς σατίρας.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον ἀκριδῶς τοῦτο ἀγγίζει κανεὶς τὸν κοίσιμον παρὰ-

γοντα τῆς ἐπιτυχίας μιᾶς «ἀναδιώσεως» — ἀφοῦ ἡ λέξις ἀρέσει τόσο εἰς τὸν κ. Καρζῆν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν σάτιραν δὲν μένουν πολλὰ πράγματα, γιὰτὶ συνήθως ἡ σάτιρα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐπικαιρικὴ. Τότε μόνον ξεπερνᾷ τὴν περιοχὴν τῆς καὶ διεκδικεῖ τὴν ἐπιδίωσιν, ὅταν στόχος τῆς εἶναι ὄχι τὰ πρόσωπα καὶ δεδομέναι καταστάσεις τοῦ καιροῦ τῆς, ἀλλὰ καταστάσεις μετὰ ἀνθρώπινον ἐνδιαφέρον γενικώτερα, δηλαδὴ συναισθηματα καὶ τρόποι ζωῆς πού ξεκινοῦν ἀπὸ βαθύτερα καὶ εἶναι καρποὶ ψυχολογικῶν ἀντιδράσεων σὲ γεγονότα καὶ φαινόμενα μορφῆς καθολικῆς. Τότε ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἐπικαιρικοῦ στοιχείου — (πού δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συμπαρακολουθῇ ἀκόμη καὶ τὴν σάτιραν τῶν καταστάσεων τοῦ δευτέρου αὐτοῦ εἶδους, γιὰτὶ εἶναι ὁ μόνος τρόπος ἐπαφῆς μετὰ τὴν δεκτικότητά τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει ἕνας συγγραφεὺς) — εἶναι ἀκοπώτερη καὶ γίνεται χωρὶς νὰ ζημιώσῃ τὴν οὐσίαν τῶν προθέσεων.

Ὁ κ. Καρζῆς, ὁπαδὸς τῶν ἀναδιώσεων, ὅπως τὸν γνωρίζομεν, ἀπὸ τὰς ἐπιδόσεις του εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀρχαίου δράματος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀπιστήσῃ εἰς τὴν λεπτομέρειαν πού θεωρεῖ ἀπαραίτητον δι' ὅ,τι πιστεύει ὡς ὁλοκλήρωσιν τοῦ

πνεύματος τοῦ ἀρχαίου. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψις θάρρους πρὸς τὴν ἀπιστίαν — πού θὰ ἦτο ἀντιθέτως μία θαρραλέα προσπάθεια μεταφορᾶς τοῦ παλαιοῦ εἰς τὸ σύγχρονον — νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ πάντοτε τὸν κρημνόν, ὅπου πέφτει μετὰ τὰ μούτρα καὶ μετὰ συμπαθῆ αὐτοπεποίθησιν ὁ κ. Καρζῆς.

Ἐξαφνα ἀπὸ τὴν προχθεσινὴν παράστασιν τῆς «Λυσιστράτης» θὰ ἡμποροῦσαν νὰ λείψουν πολλὰ — περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔλειψαν — πολλὰ τὰ ἄσχημα καὶ διὰ τὴν νεωτέραν ἀγωγὴν δάναυσα — χωρὶς νὰ συνοφρυωθῇ εἰς τὸν παλαιότατον τάφον τοῦ ὁ Ἀριστοφάνης. Διότι, ἔάν ἐξῇ σημερον, δὲν θὰ ἠνείχετο οὔτε αὐτὸς τίς τόσες χοντράδες καὶ τίς τόσες ἀθυροστομίες, πού δύσκολα τέρπουν ἀκόμη καὶ θαμῶνας κακοφῆμων κέντρων τοῦ λιμανιοῦ. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν εἶχε ἀκόμη διαφθαρή ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ ὑπαιγμοῦ καὶ τὸ ἀκάλυπτον χωρατὸ ἡμποροῦσε νὰ περιφέρεται γυμνὸν εἰς τὸν δρόμον καὶ νὰ ἀνεβαινῇ εἰς τὴν σκηνήν, χωρὶς νὰ φοβῆται τὴν προέκτασιν πρὸς τὸ ὑπονοούμενον. Διότι προέκτασις δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ ἀρχαῖος ἀντεμετώπιζε μετὰ καθαρὴ καρδίᾳ τὰ πράγματα μετὰ τίς λέξεις των. Ὁ λόγος δὲν εἶχε καλύπτραν. Τώρα ἔχει. Εἶναι κακόν; Εἶναι τοῦτο ἐκφυλισμὸς καὶ διαστοραή; Ἴσως εἶναι. Ἀλλ'

ἔτσι εἶναι. Τίποτε δὲν ἡμπορεῖ νὰ μᾶς γυρίσῃ πίσω καὶ νὰ μᾶς κάμῃ ἀθώότερους καὶ ἀγνότερους. Ὅ,τι στὰ πανάρχαια χρόνια ἦταν ξέσπασμα σφριγηλοῦ «ζωϊσμοῦ» — ἡ λέξις εἶναι τοῦ κ. Καρζῆ — εἶναι συχνὰ σήμερα ἐκδήλωσις ζωῶδης, μετὰ πολὺ χνῶτο.

Ὁ κ. Καρζῆς ὅλα αὐτὰ τὰ περιφρονεῖ, ἴσως γιὰτὶ θέλει, ὅπως κάποτε τὸ εἶπε, νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ξαναβροῦμε καὶ νὰ χαροῦμε τίς πρωταρχικὰς ἀξίες τῆς ράτσας μας καὶ τοῦ πνεύματός της. Πολὺ ἀμφιβάλλω ἂν θὰ μπορέσῃ ποτὲ ἡ προσπάθειά του νὰ μᾶς πλησιάσῃ κἂν σ' αὐτὸ τὸ ἀπρόσιτο ἰδεῶδες.

*

Ἡ παράστασις εἶχε ἕνα συντελεστὴν πού δύσκολα θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀγνοήσῃ. Ἡ κ. Κυβέλη μετὰ πολὺ θάρρος, ἀξιεπαινον, ἀνέλαβε τὸν ρόλον, μετὰ τὴν ὥραιαν πρόθεσιν νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ μέσα εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν τὴν περιοχὴν. Καὶ ἦτο ἀληθινὰ σπουδαῖον τὸ ἄθλημά της. Ἐπιδηλητικωτάτη καὶ γοητευοῦσα, ἐκινήθη μέσα εἰς ἕνα σίμφωμα ἀποκρουστικῆς ἐνίοτε μετριότητος — καὶ ἐξαίρῳ ἀμέσως τὴν κ. Ρίταν Μυράτ, τὴν μόνην ἡ ὁποία ἐστάθη δίπλα εἰς τὴν μεγάλην πρωταγωνίσ-

τριαν μετὰ χάριν καὶ πείραν ἡθοποιίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἄνδρας, δὲν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ σταθῶ εἰς οἷονδήποτε — ἐκτὸς ἴσως εἰς τὸν κορυφαῖον τοῦ ἀνεκδιηγῆτου χοροῦ τῶν ἀνδρῶν. Θὰ ἦτο ὅμως δίκαιον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὴν ἀρκετὰ τολμηρὰν σκηνὴν τῶν συζυγικῶν ἀδρότητων ὁ κ. Ν. Χατζίσκος τὰ ἐδγάλε πέρα ὅσο μποροῦσε, ἢ μᾶλλον ὅσον τοῦ ἐπέτρεπε τὸ κείμενον, εὐπρεπέστερα.

Θὰ ἦτο περιττὸς ὁ οἰοσδήποτε λόγος καὶ διὰ τοὺς δύο χοροὺς, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, καὶ διατὰς θλιβεράς ἐκείνας ὀρχήσεις μετὰ τὰ βραχνοτράγουδα, τῇ συνοδείᾳ τοῦ ἀποκοιμίζοντος μονοφώνου μέλους, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιμένει ὁ κ. Καρζῆς, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ μακαρίτου Ψάχου, καὶ ἐπέτυχε μάλιστα νὰ τὸ καταστήσῃ παράδοσιν, πρότυπον μιμήσεως. Βλέπω εἰς τὸ πρόγραμμα ὅτι ἡ «χορογραφία» ἦτο ἰδική του. Τὸν συμπάθω πολὺ διὰ νὰ τοῦ εἰπῶ ὅ,τι σκέπτομαι. Ἀλλωστε τὰ εἶπαμε κάποτε διὰ μακρῶν, καὶ γραπτῶς καὶ προφορικῶς, διὰ νὰ γνωρίζῃ ὁ κ. Καρζῆς πόσον ἐλάχιστα μετὰ ἐνδιαφέρουν καὶ πόσον, κατ' ἐκείνον, ἔχω ἀδικον καὶ πόσον... κατ' ἐμέ, δίκαιον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ προσώπεια, γνωρίζει ἐπίσης ὁ κ. Καρζῆς τὰς βασικὰς καὶ ἀμετακινήτους ἀντιδόσεις μου διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν εἰς τὴν τραγωδίαν. Πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι προχθές, ἡ κωμωδία, μοῦ ἔδωσε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ μάσκα θὰ ἡμποροῦσε νὰ μὴ εἶναι ἀπολύτως ἐνοχλητικὴ. Ἀλλ' ὑποτίθεται ὅτι ἡ μάσκα, εἰς τὴν κωμωδίαν, θὰ ἐπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ κωμικοῦ καὶ τοῦ γκροτέσκου. Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ κωμικά ἦσαν ἐκεῖνα τὰ φοβερά προσώπεια πού ἐκάλυψαν τὰ πρόσωπα τοῦ χοροῦ; Εὐτύχημα τοῦλάχιστον εἶναι ὅτι ὁ κ. Καρζῆς ἐχρησιμοποίησε μικρὰς κοινὰς μάσκες διὰ τοὺς ἥρωας τῆς κωμωδίας. Εἶναι ἡ πρώτη σοβαρὰ ὑποχώρησις τοῦ κ. Καρζῆ, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη ἄλλωστε καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους πόντους τοῦ ὕψους τῶν κοθόρων...

*

Δὲν νομίζω ἐπίσης ὅτι διεκδικεῖ συγχαρητήρια ὁ κ. Βασιλείου διὰ τὸ σκηνικόν του ἢ διὰ τὰ κοστύμια του. Ἐκεῖνη ἡ Ἀκρόπολις ἦτο σὰν παιδικὴ χαλκομανία κολλημένη σὲ στράτσο. Ἀλλ' ἀπεξημῶσεν ὁ κ. Φωκᾶς μετὰ τὰς ἀμφιέσεις τῆς Λυσιστράτης. Ἐνεθυμήθη τὸν παλαιὸν ἑαυτὸν του, πού εἶχε κάπως λησμονήσῃ εἰς τὸν «Οἰδίποδα».